

**Розділ 2. Правові засади охорони праці
та особистої безпеки
в діяльності працівників
НПУ**

1.1. Актуальність вивчення охорони праці для працівників НПУ:

- будучи громадянами України, працівники НПУ мають такі ж невід'ємні права, закріплені Конституцією України;

- виконання працівниками НПУ своїх обов'язків щодо захисту прав, свобод і законних інтересів учасників суспільних відносин певною мірою залежить від рівня захищеності самих правоохоронців;

- працівник НПУ під час виконання службових обов'язків може бути об'єктом посягання і водночас зобов'язаний припинити будь-яке посягання на інші об'єкти, що охороняються, чи які він має захищати, тобто свідомо ризикувати своїм здоров'ям і життям.

Охорона праці – як галузь людської діяльності – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження здоров'я та працездатності людини в процесі її трудової діяльності .

МЕТА

створення безпечних умов трудової діяльності людини, забезпечення її високої та ефективної працездатності

Предмет охорони праці – як галузі знань – умови праці.

Об'єкт дослідження

виробнича система, яка включає людину, машину (виробниче обладнання) та середовище, в якому здійснюється виробничий процес.

Методологічна основа

науковий аналіз умов праці, технологічних процесів, виробничого обладнання, робочих місць, трудових операцій, організації виробництва з метою виявлення небезпечних і шкідливих виробничих чинників, виникнення можливих аварійних ситуацій

Понятійно-категорійний апарат з основ охорони праці

Праця – цілеспрямована діяльність людини, в результаті якої створюються матеріальні блага, необхідні для задоволення її власних потреб, а також духовні цінності, що слугують суспільству.

Працездатність – стан людини, при якому сукупність фізичних розумових і емоційних можливостей дозволяє працюючому виконувати конкретну кількість роботи заданої якості за необхідний інтервал часу.

Здоров'я – стан фізичного та психічного благополуччя людини, в тому числі відсутність хвороб та фізичних вад.

Небезпека – потенційні умови і чинники які за певних умов можуть завдати шкоду (потенційне джерело шкоди).

Особиста безпека – це система організаційно-правових фізичних і тактико-психологічних заходів, які дозволяють забезпечити збереження життя та здоров'я працівника НПУ і підтримання високого рівня ефективності його професійних дій.

Виробниче середовище – це сукупність фізичних, хімічних, біологічних, соціальних та інших чинників, що діють на людину під час виконання нею трудових обов'язків.

Понятійно-категоріальний апарат з основ охорони праці

Важкість праці – це характеристика трудового процесу, що відображає переважне навантаження на опорно-руховий апарат і функціональні системи організму, що забезпечують його діяльність.

Напруженість праці – це характеристика трудового процесу, що відображає навантаження переважно на центральну нервову систему, органи чуття, емоційну сферу працівника.

Небезпечний виробничий чинник – виробничий чинник, вплив якого на працівника в певних умовах призводить до травм, отруєння, іншого раптового різкого погіршення здоров'я або до смерті.

Шкідливий виробничий чинник – виробничий чинник, вплив якого за певних умов (інтенсивність, тривалість та ін.) може викликати погіршення стану здоров'я, зниження працездатності працівника, а при постійному впливі викликати професійне захворювання.

Умови праці – сукупність факторів виробничого середовища і трудового процесу, які впливають на здоров'я і працездатність людини в процесі її професійної діяльності.

Понятійно-категоріальний апарат з основ охорони праці

Професійне захворювання - патологічний стан людини, зумовлений роботою і пов'язаний з надмірним напруженням організму або несприятливою дією шкідливих виробничих факторів .

Виробнича травма – порушення анатомічної цілісності організму людини або його функцій внаслідок дії виробничих чинників.

Нещасний випадок на виробництві – раптове погіршення стану здоров'я чи настання смерті під час виконання ним трудових обов'язків внаслідок короткочасного (тривалістю не більше однієї робочої зміни) впливу небезпечного або шкідливого чинника.

Попередній медичний огляд – медичний огляд, який проводиться під час влаштування на роботу для визначення початкового стану здоров'я претендента та його відповідності конкретно обраній професії.

Періодичний медичний огляд – медичний огляд працівників, який проводять з встановленою періодичністю з метою виявлення ознак виробничо-обумовлених захворювань, а також патологічних станів, що розвинулись протягом трудової діяльності та перешкоджають продовженню роботи за певним фахом.

Понятійно-категоріальний апарат з основ охорони праці

Професійний відбір – сукупність заходів, метою яких є відбір осіб для виконання певного виду трудової діяльності за їхніми професійними знаннями, анатомо-фізіологічними і психологічними особливостями, станом здоров'я та віком.

Постійне робоче місце – робоче місце, на якому працівник перебуває половину або більшу частину свого робочого часу (понад 2 години безперервно).

Тимчасове робоче місце - робоче місце, на якому працівник перебуває менше половини або меншу частину (менше 2 години безперервно) тривалості щоденної роботи (зміни).

Роботодавець – власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган, незалежно від форми власності, виду діяльності, господарювання, або фізична особа, яка використовує найману працю.

Структура законодавства з охорони праці

1 група – міжнародні норми з охорони праці (директиви ЄС із конкретних питань створення безпечних і здорових умов праці, конвенції і рекомендації МОП тощо)

2 група – національні закони з питань безпеки та охорони праці (Кодекс законів про працю України, Закони України «Про охорону праці», «Про соціальний діалог» тощо)

3 група – нормативно-правові акти з охорони праці (розділ 5 Закону України «Про охорону праці»)

1. Міжнародні норми з охорони праці

Міжнародна
морська
організація

Міжнародна
організація праці
(МОП)

Всесвітня
організація
охорони
здоров'я
(ВООЗ)

Система органів ООН з
охорони праці

Міжнародне
агентство з
атомної енергії

Організацію ООН з питань
продовольства і сільського
господарства

Організація
об'єднаних
націй з
промислового
розвитку

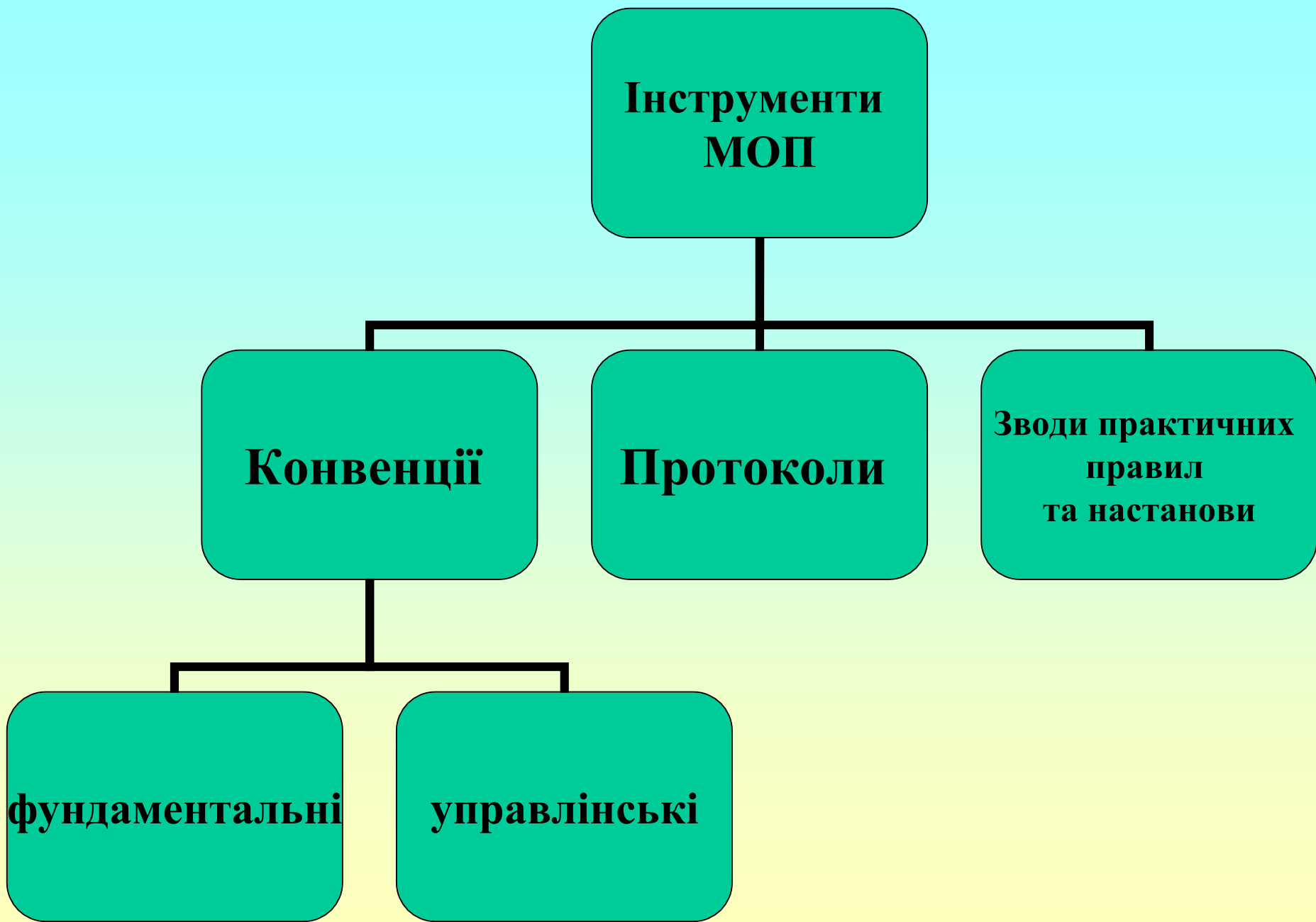
Міжнародна організація праці (МОП)
єдина установа ООН зі спеціальним
статусом, її унікальність полягає у тристоронній структурі, до
якої входять:

представники урядів

```
graph TD; A[представники урядів] --> B[представники роботодавців (бізнесу)]; B --> C[представники робітників, громадськості];
```

представники роботодавців (бізнесу)

представники робітників, громадськості

Фундаментальні конвенції МОП:

- конвенції № 87 та № 98 щодо принципу свободи об'єднання і дієвого визнання права на ведення колективних переговорів;

- конвенції № 29 та № 105 щодо принципу скасування всіх форм примусової та обов'язкової праці;

- конвенції № 111 та № 100 щодо принципу недопущення дискримінації у сфері праці та зайнятості;

- конвенції № 138 та № 182 щодо принципу дієвої заборони дитячої праці.

2. Національні закони з питань ОП

Кодекс цивільного захисту України

**Кодекс законів про
працю**

**ЗУ “Про забезпечення
санітарного та
епідеміологічного
благополуччя населення
”**

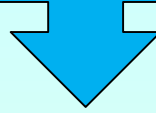
**Конституція
України**

**ЗУ “Про
соціальний
діалог”**

ЗУ “Про охорону праці”

**інші закони, якими визначено передумови та
механізми забезпечення охорони праці**

**У Конституції України
питанням охорони праці присвячені:**

Стаття 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується

Стаття 45. Кожен, хто працює, має право на відпочинок

Стаття 46. Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом

*Кодекс законів про працю України
(КЗпП) від 10 грудня 1971 р.. №322-VIII*

глава 11 “Охорона праці”

- гл. 3 «Трудовий договір»
- гл. 4 «Робочий час»
- гл. 5 «Час відпочинку»

- гл. 12 «Праця жінок»
- гл. 13 «Праця молоді»
- гл. 14 «Професійні профспілки»

До початку роботи роботодавець зобов'язаний:

- роз'яснити працівникові його права і обов'язки та проінформувати під розписку про умови праці, наявність на його робочому місці небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які ще не усунуто, можливі наслідки їх впливу та про права працівника на пільги та компенсації за роботу в таких умовах;

- ознайомити працівника з правилами внутрішнього трудового розпорядку та колективним договором;

- визначити працівникові робоче місце, забезпечити необхідними для роботи засобами;

- проінструктувати працівника з питань охорони праці, виробничої санітарії, гігієни праці і протипожежної охорони.

У процесі трудової діяльності працівників роботодавець зобов'язаний:

- правильно організувати працю працівників, створювати умови для зростання продуктивності праці;

- забезпечити трудову і виробничу дисципліну;

- неухильно дотримуватись законодавства про працю і охорону праці;

- уважно ставитися до потреб і запитів працівників, поліпшувати умови їх праці та побуту.

Працівник зобов'язаний:

- своєчасно і точно виконувати законні розпорядження роботодавця;

- виконувати доручену йому роботу особисто, не передоручати її виконання іншій особі, за винятком випадків, передбачених законодавством;

- працювати чесно і сумлінно;

- додержуватись трудової і технологічної дисципліни, вимог нормативно-правових актів з охорони праці;

- дбайливо ставитись до майна роботодавця.

Обов'язки працівника з питань охорони праці :

- знати и виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці;

- додержувати зобов'язань щодо охорони праці передбачених колективним договором (угодою, трудовим договором) та правилами внутрішнього трудового розпорядку установи, підприємства, організації;

- проходити у встановленому порядку попередні та періодичні медичні огляди;

- співробітничати з власником або уповноваженим ним органом у справі організації безпечних і нешкідливих умов праці.

Роботодавець має право відсторонювати працівника від роботи у разі:

- появи на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння;

- відмови або ухилення від обов'язкових медичних оглядів, навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної охорони;

- в інших випадках, передбачених законодавством.

Тривалість робочого часу

- нормальна тривалість робочого часу працівників не більше 40 годин на тиждень ;
- працівників віком від **16** до **18** років - **36 годин** на тиждень ;
- осіб віком від **15** до **16** років (учнів віком від **14** до **15** років, які працюють в період канікул) - **24 години** на тиждень
- працівників, зайнятих на роботах з шкідливими умовами праці, - не більше як **36 годин** на тиждень.

Працівникам надається перерва для відпочинку і харчування тривалістю **не більше двох годин**. Така перерва не включається в робочий час. На цей час вони можуть відлучатися з місця роботи.

Закон України “Про охорону праці”

визначає основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці

регулює за участю відповідних органів державної влади відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища

встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні.

**Структура
Закону
України
“Про охорону
праці”**

1. Загальні положення

2. Гарантії прав на охорону праці

3. Організація охорони праці

4. Стимулювання охорони праці

5. Нормативно-правові акти з охорони праці

6. Державне управління

7. Державний нагляд і громадський контроль

8. Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці

9. Прикінцеві положення

Основні принципи державної політики в галузі охорони праці

– пріоритет життя і здоров'я працівників по відношенню до результатів виробничої діяльності підприємств;

- повна відповідальність роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці;

- підвищення рівня промислової безпеки шляхом, забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництва, технологій та продукції;

- використання економічних методів управління охороною праці;

- комплексне розв'язання завдань охорони праці на основі загальнодержавної, галузевих, регіональних програм з цього питання та з урахуванням інших напрямків економічної та соціальної політики, досягнень у галузі науки і техніки та охорони довкілля;

- встановлення єдиних нормативів, з охорони праці для всіх підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності, незалежно від форм власності та видів діяльності;

Основні принципи державної політики в галузі охорони праці

- інформування населення, проведення навчання, професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці;

- співробітництво та проведення консультацій між роботодавцями та працівниками між усіма соціальними групами під час прийняття рішень з охорони праці;

- міжнародне співробітництво в галузі охорони праці, використання світового досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і безпеки праці.

Працівнику не можна пропонувати роботу, яка за медичним висновком протипоказана йому за станом здоров'я

До виконання робіт підвищеної небезпеки та тих, що потребують професійного добору, допускаються особи за наявності висновку психофізіологічної експертизи.

Усі працівники згідно із законом підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.

Працівники, зайняті на роботах з важкими та шкідливими умовами праці, мають право:

- на безоплатне забезпечення лікувально-профілактичним харчуванням, молоком або рівноцінними харчовими продуктами;

- на оплачувані перерви санітарно-оздоровчого призначення;

- на скорочення тривалості робочого часу;

- на додатково оплачувану відпустку ;

- пільгову пенсію;

- оплату праці у підвищеному розмірі та інші пільги та компенсації.

Роботодавець зобов'язаний забезпечити за свій рахунок позачерговий медичний огляд працівників у наступних випадках :

- за заявою працівника, якщо він вважає, що погіршення стану його здоров'я пов'язано з умовами праці;

- за своєю ініціативою, якщо стан здоров'я працівника не дозволяє йому виконувати свої трудові обов'язки.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»

визначає правові основи, економічний механізм та організаційну структуру загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання

Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»

встановлює необхідність гігієнічної регламентації небезпечних та шкідливих факторів фізичної, хімічної та біологічної природи, присутніх у середовищі життєдіяльності людини, та їхньої державної реєстрації, гігієнічні вимоги до атмосферного повітря в населених пунктах, повітря у виробничих та інших приміщеннях тощо.

Кодекс цивільного захисту України

комплексний акт законодавчого органу держави, який регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій та порядок реагування на них

Цивільний кодекс України

глава 82 «Відшкодування шкоди» регулює загальні підстави відшкодування шкоди, зокрема відповідальність за ушкодження здоров'я і смерть працівника у зв'язку з виконанням ним трудових обов'язків

Кримінальний кодекс України

розділ X, присвячений злочинам проти безпеки виробництва. Статті 271, 275 передбачають кримінальну відповідальність за порушення вимог законодавства про охорону праці..\

Кодекс України про адміністративні порушення

передбачено адміністративну відповідальність за порушення вимог законодавства про працю та охорону праці (ст. 41)

Закон України «Про соціальний діалог в Україні»

передбачає вироблення та реалізацію єдиної державної соціальної і економічної політики щодо регулювання трудових, соціальних, економічних відносин, забезпечення підвищення рівня і якості життя громадян, соціальної стабільності в суспільстві тощо.

Згідно із Законом до нормативно-правових актів з охорони праці (НПАОП) належать обов'язкові до виконання:

Норми

Правила

Інструкції

Стандарти

Регламенти

Положення

**Нормативно-правові акти з охорони
праці переглядаються
в міру впровадження досягнень науки
і техніки, що сприяють поліпшенню
безпеки, гігієни праці та виробничого
середовища,
але не рідше одного разу на десять
років.**